

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

ÂİLENİN KURULMASI VE KORUNMASINDA TOPLUM VE KURUM SORUMLULUKLARI

SOCIETY AND INSTITUTIONAL RESPONSIBILITIES IN THE FOUNDATION AND
PROTECTION OF THE FAMILY

Enver Osman KAAN

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı
Assistant Professor, University of Marmara Faculty of İlahiyat Department of Islamic Law
enoskaan73@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0452-6408>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 27 Ekim 2021/27 October 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 08 Aralık 2021 /08 December 2021

Yayın Tarihi / Published: 15 Ocak 2022 / 15 January 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak-Bahar 2022/ January – Spring 2022

Cilt / Volume: 8, Sayı / Issue: 1, Sayfa / Pages: 132-152.

Cite as / Atf: Kaan, Enver Osman. “Ailenin Kurulması ve Korunmasında Toplum ve Kurum Sorumlulukları [Society and Institutional Responsibilities in the Foundation and Protection of the Family]”. İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies 8/1 (Ocak/January 2022), 132-152.

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan / Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Öz

Sosyal bir varlık olan insanın ilk sosyalleştiği ve kişilik kazandığı yerin aile olduğu hemen hemen tüm düşünürler tarafından kabul edilmektedir. Aile, bireylerden, toplum da ailelerden oluştuğuna göre ailenin toplum için önemi ortadadır. Bu sebeple, toplum ve toplum tarafından oluşturulan kurumlar, geleceklerini düşündükleri için aileye yapılacak her yatırıma ve aileyi koruyacak her tedbire önem vermektedirler.

Aile tarihin her döneminde önemini korumuştur ancak pandemi döneminde görülmüştür ki aile kriz dönemlerinin de en önemli kurumlarından biridir. Zira bu dönemde birçok insan karşılaştığı psikolojik ve ekonomik sorunlardan aile sayesinde kurtulmayı başarmıştır.

Toplum için bu önemi bilinmesine rağmen günümüzde, ailenin sadece temel işlevlerini yerine getirememeye değil, aynı zamanda varlığını koruyamama gibi bir sorunla karşı karşıya kalması gözden kaçırılmaktadır. Zira kadın-erkek birlikteliği ile oluşan aile yapısı itibarsızlaştırılırken, "toplumsal cinsiyet" adı altında aile dışı birliktelikler bazı çevreler tarafından maalesef özendirilmektedir.

Bu sorunun üstesinden gelebilmek için makalede, toplum ve kurumların üstüne düşen sorumluluklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede toplum sorumlulukları; evlilik yaşının en verimli seviyede tutulması, evlilik öncesi aşamaların takip edilmesi, kadının çalışması meselesinin çözümüne ilişkin çalışmalar yapılması, arabuluculuk sisteminin sağlıklı işletilmesi olarak belirlenmiştir. Kurum sorumlulukları ise, aile seminerleri düzenlenmesi, adaylara adli ve sıhhi geçmişleri hakkında bilgi edinme hakkı tanınması, kadını korumaya yönelik düzenlenen kanunların gözden geçirilmesi ve medyanın tahrip edici yönünün ortadan kaldırılması olarak belirlenmiştir. Ayrıca makalede istatistiksel verilerden hareketle ampirik sonuçlar elde edilmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Toplum, Sorumluluk, Toplumsal Cinsiyet, Nikah, Talak.

Abstract

It is accepted by almost all thinkers that family is the place where human being, who firstly socializes and gains personality. Since the family consists of individuals and society consists of families, thus the importance of the family for society is obvious. For this reason, the society and the institutions created by the society give importance to every investment and every precaution to protect the family, as they think about their future.

The family has always maintained its importance, but it has been seen during the pandemic period that the family is the most important institution, especially in crisis periods. Because in this period, many people managed to get rid of the psychological and economic problems they faced thanks to the family.

Although the importance of the family for the society is known, today it is overlooked that the family is faced with a problem such as not only not being able to fulfill its basic functions, but also not being able to maintain its existence. Because, while the family structure formed by the union of men and women is discredited, unfortunately, non-family unions under the name of "gender" are encouraged by some circles.

In order to overcome this problem, the responsibilities of society and institutions were tried to be determined in the article. In this context, social responsibilities; keeping the marriage age at the most productive level, following the pre-marriage stages, the issue of women's employment, the mediation system. Institutional responsibilities are determined as organizing family seminars, giving candidates the right to obtain information about their judicial and medical backgrounds, reviewing laws to protect women, and the role of the media. In addition, an effort has been made to obtain empirical results based on statistical data in the article.

Keywords: Family, Society, Responsibility, Gender, Marriage, Divorce.

Extended Abstract

The family is the oldest institution in the world. In addition, it is a social structure that cannot be replaced by something else in terms of the tasks it performs.

Different types and forms of families have been formed in different societies throughout history. While there are matriarchal (madershahi) family types in primitive tribes and patriarchal (padershahi) family types in agricultural societies, in today's societies there is a childlike (veledshahi) family type. While the extended family form was dominant in the past societies, the nuclear family form has become common in developed societies.

It is vital for the family, society and the institutions that society creates. For this reason, society and institutions have to protect the family. Because as long as society and institutions protect the family, the family will also protect the society and institutions. Another importance of the family in terms of society and institutions is that the family is a qualified human resource.

Family is always important. However, it has been seen during the pandemic period we live that the family is the most important institution to protect the society, especially in times of crisis. As a matter of fact, during the pandemic period, many people were able to get rid of their psychological and economic problems thanks to their families.

As stated above, every age and society has its own unique family structure. This structure was created with local and national values in the historical process. Today, however, this natural structure is tried to be changed, especially with western-based propaganda.

The foundation of a healthy society is the family established by a man and a woman through legitimate marriage. Other than this, illegitimate unions such as "level partnership" or unions with same-sex people such as "partner life" are wrong lifestyles that harm the family institution and cannot be an alternative to the family because it does not allow the reproduction of new generations.

In this age we live in, the family is under threat. Today, with the decrease in marriage rates and increase in divorce rates due to different reasons, it is tried to interfere with the male-female gender, which continues in its natural course under the name of "gender". In addition, it is seen that studies are carried out to seek legal grounds in eastern societies for same-sex marriage, marriage with animals or marriages with non-living things such as robots, which are common in western societies. Such forms of marriage are not only against nature, but also distorted and perverse forms of relationship that threaten the human race.

Societies and institutions have to take precautions and fulfill their responsibilities in the face of all these distortions. In the article, these responsibilities were tried to be determined in the light of statistical data and empirical results were tried to be obtained. Accordingly, four items have been identified within the framework of social responsibilities. These are keeping the marriage age at an ideal level, following the pre-marital stages, the issue of women's employment and the mediation system.

Today, the increase in the age of marriage not only makes marriage difficult, but also makes it difficult for couples who marry at a late age to come together, or because the fertility of the woman is weakened, there is no child or a healthy generation problem.

The pre-marriage stages are ingrained in our customs as the meeting of the candidates to be married, the meeting of the families, the engagement, the marriage ceremony and the wedding ceremony. Following these stages in marriage are the steps that allow possible disagreements to be noticed early and to return when the road is near.

Women's work is encouraged today. It is thought that there will be a change in family and social life with the participation of women in working life. However, the event did not happen as expected, and the burden of women participating in the working life increased once more. When the working woman returned to her home, she had to do the housework, moreover, she harmed her family by neglecting her children while she was working. It can be possible by women's participation in the workforce without harming the family, changing the social perspective, increasing vocational training, child and elderly care services.

The Mediation Law (HMAK) was enacted in order to reconcile those who have domestic problems in Turkey. It is certain that mediation will be beneficial not only to married people but also to those who are in the marriage phase. For this reason, it would be beneficial to expand the framework of this law.

Within the framework of the responsibilities of the institution, the main titles of organizing family seminars, giving the candidates the right to obtain information about each other about their legal and medical backgrounds, reviewing the laws to protect women, and the role of the media were put forward.

Family seminars are the training that will be given to the couples before they get married. Before an important institution such as the family is established, it is a great shortcoming that the candidates who will get married are not trained. How it is stipulated for the driver to go to the traffic to go to the driver's license course in order not to have an accident, or if the heater who will work in the boiler room is required to take a course in order not to cause an accident, in the same way, the couples who will get married must undergo training in order to be happy in their married life.

Candidates to get married should have the right to learn about each other's history of violence, alcohol-drug addiction, severe psychological and hereditary disorders. Otherwise, those who meet through acquaintances or social media and decide to marry may have to enter a life without knowing what they will encounter.

Laws designed to protect women can lead to the destruction of families while trying to save women. For example, the removal of the violent spouse from the house in accordance with the law numbered 6284 leads this person, who has no place to go, to different searches. For this reason, it can be arranged to host the perpetrator in a center while the shared residence is allocated to the victims of violence. In addition, when both sides (female / male) decide to remove them from separate places, the joint housing may remain empty. Due to these problems, the possibility of not being able to financially be taken into account by ensuring that the alleged perpetrator of violence stays in the Violence Prevention and Monitoring Centers (ŞÖNİM).

Finally, proactive measures should be developed in the media for publications that do not comply with public morals, national and moral values.

Keywords: Family, Society, Responsibility, Gender, Marriage, Divorce.

Giriş

Aile, ifa ettiği görevler açısından yerine başkasının konulması mümkün olmayan bir kurumdur. Zira aile, insanın biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik ihtiyaçlarını aynı anda belli ölçüde bir arada karşılayan bir kurumdur. Dolayısıyla, ailenin kurulması ve korunması hayati önem taşıyan bir meseledir. Özellikle 2020-2021’de yaşanan pandemi döneminde ailenin önemi daha da artmıştır.

Ailenin kurulması ve korunmasında en büyük rolü üstlenecek olanlar toplumlar ve kurumlardır. Çünkü toplumlar ve kurumlar aileyi korudukları müddetçe kendi varlıklarını da koruyabileceklerdir.¹ Maalesef son zamanlarda tüm dünyada estirilen değişim rüzgârları aileyi hedef tahtasına koymuştur. *Toplumsal cinsiyet* kavramıyla tüm dünyaya yayılmaya çalışılan cinsiyet tanımındaki paradigma değişikliği ailenin köküne kibrit suyu dökerek toplum mühendisliği çalışması olarak değerlendirilmektedir.² Dolayısıyla, bugün aile sadece temel fonksiyonlarını yerine getiremeyecek derecede gücünü kaybetmesi sorunu ile değil, aynı zamanda kurum olarak varlığını istenilen seviyede devam ettirememesi gibi bir tehlikeyle de karşı karşıyadır.

İşte makalede bu soruna dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Güncel istatistiksel verilerden faydalanılarak ampirik sonuçlar elde edilmeye gayret edilmiştir. Ayrıca makalede özgün olarak gözlem yoluyla ulaşılan toplum ve kurum sorumlulukları sayılmış ve açıklanmıştır. Değişen hayat şartlarında ve kendini yenileyen dinamik toplumlarda bu sorumluluklara yenileri de eklenebilir.

1. Ailenin Kurulması

1.1. Ailenin Tanımı

Aile; kan bağı, evlilik ve evlat edinme gibi yollarla oluşan en küçük toplumsal birimdir.³ İslam fıkhiyatında ise aile; karı kocanın dayanışma içinde birlikte yaşamasına izin veren ve taraflara bir takım yükümlülükler yükleyen bir kurumdur.⁴ İslam fıkhiyatında aile, kan bağı, süt bağı ve sıhriyet yani evlilik yollarıyla oluşur. Evlat edinme İslam’da aile kurmada bir yol olarak benimsenmemiştir.⁵ Nitekim Kur’an’da şöyle buyurulmuştur:

“Evlathıklarınızı öz babalarına nispet ederek çağırın; çünkü Allah katında doğru olan budur. Eğer öz babalarınızı bilmiyorsanız, onlar zâten sizin din kardeşleriniz ve aranızda karşılıklı baklar ve vazîfeler bulunan yakın dostlarınızdır. Onları çağırırken yanılarak düşeceğinizi hatalardan dolayı size bir vebâl yoktur; fakat bilinçli ve kasten yaptıklarınızdan sorumlusunuz. Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir”.⁶

Aile, aynı evde, aynı çatı altında yaşayan bireylerden oluşur. Ev halkı üyeleri başka yerde yaşasalar da aynı aileden kabul edilirler. Ev halkı, aynı mekanı ve geliri paylaşan, işleri birlikte yürüten kişilerden oluşur. Aileyi kuran karı ve koca farklı yerlerden ve kültürlerden gelseler

¹ Nedim Öz, “Modern-Seküler Süreçte Ailenin Çözülmesi”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/11, (2, 2019), 9.

² Devletler kadın-erkek eşitliğinin esas alındığı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planları hazırlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı da bu çalışmaları yürütmektedir. bkz. Şahin - Gültekin, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın ve Aile”, *Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi*, (Sekam Yayınları, 2014), 9. Makalede kast edilen bu anlamdaki toplumsal cinsiyet meselesi değil bazı çevrelerin istediği ve yoğun çalışma yürüttüğü doğumdan sonra bireyin istediği cinsiyeti seçme hürriyetinin kendisine verilmesidir.

³ Oya Tuncer, Çocuk ve Aile Çevresi, (Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1980), 5-6.

⁴ Muhammed Kadri Paşa, *el-Abkam eş-şerîyye fi’l-abval eş-şahsiyye*, (Kahire: Daru’s-Selam, 2009), 35-50; M. Akif Aydın, *İslam Osmanlı Aile Hukuku*, (İstanbul: İFAV, 1985), 12.

⁵ Kâsânî, *Bedâi’-s-Sanâi*, (Lübnan: Daru’l-Kütüb-i İlmiyye, 1997), 3/607.

⁶ el-Ahzab 33/5.

de sonradan aralarında duygu ve düşünce birliği meydana gelir. Bu birliği oluşturamayanlar boşanırlar.

Ailenin teknik tanımı yukarıdaki gibi yapılmakla birlikte estetik tanıtımı şöyle yapılabilir; aile eşler açısından samimi bir sevgi ile örülen bir kalp düğümü, çocuklar açısından insanlık mektebi, toplum ve devlet açısından insan neslinin ve millet varlığının devamının teminatıdır. Her bir aile yuvası cemiyet peteğine bir göz eklemek demektir. Diğer taraftan aile fitratın beklentilerine cevap vermektir.⁷

1.2. Ailenin Tarihsel Gelişimi

Aile, dünyanın en eski kurumudur. Adem (as) ile Havva validemizin izdivacıyla başlayan aile, günümüze kadar varlığını sürdürmüş ve hemen hemen her toplumda insan neslinin devamı için önemli bir kurum olarak görülmüştür.

Tarihsel süreç içinde aile, insan topluluklarının yaşam biçimleri ve kültürel özelliklerine göre değişim göstermiştir. Tarih boyunca insan toplumlarında anaerkil (maderşahi) ve ataerkil (pederşahi) olmak üzere iki farklı aile türü ortaya çıkmıştır. Günümüze bu aile türlerine çocukerkil (veledşahi) aile türü de eklenmiştir. “Veledşahi” aile türü ile tüm kararların çocuklara göre alındığı aile kastedilmektedir.⁸

Anaerkil aile yapılarında otorite annededir, soy anneden ilerler, birden çok erkekle evlilik (poliondri) vardır. Anaerkil aile yapısı ilkel toplumlarda daha fazla görülmüştür. İkel toplumlarda tanrıların, falcıların, perilerin kadın suretlerinde gösterilmesi kadının ailedeki bu otoriter rolünden kaynaklanmaktadır. Ataerkil aile yapısında otorite babadadır, soy babadan devam eder, birden çok kadınla evlilik (polijini) yapılabilmektedir. Ataerkil aile türü gelişmiş toplumlarda daha fazla görülmektedir.⁹

Yahudi aile yapısı pederşahidir yani otorite babadadır ve poligami yani çok evlilik benimsenmiştir. Hristiyan aile yapısı da pederşahidir ama monogami yani tek evlilik esası benimsenmiştir. Roma imparatorluğunda da pederşahi ve monogami vardır. Eski Türk aile yapısı pederşahi ve monogamidir. Bununla birlikte eski Türk aile düzeninde buyurma yetkisi karı-koca arasında eşit kabul edilir. Cengiz Han'ın “ben sizin hânınızım bu da benim hânım” diyerek eşini işaret etmesi bunun delilidir. Cahiliye döneminde pederşahi ve poligami varken Mısır, Babil, Çin, Hint kültürlerinde aile yapısı maderşahi ve monogamidir. Ortaçağa gelinceye kadar aileler tip olarak geniş ailelerden oluşur yani anne-baba evlenmiş çocukları ve torunları hane halkını meydana getirir. Baba mutlak otoriteye sahiptir yani oğluna istediği kızı alır veya kızına istediği kocayı alır, istediği zaman da ayırabilirdi, hatta çocuklarını istediği kişilere evlatlık verebilirdi.¹⁰

Ortaçağda geniş aile yapıları görülmekle birlikte sanayi devrimiyle çekirdek aile tipine geçiş yapılmaya başlanmıştır. Geniş aile içinde dede ve ninenin de bulunduğu aile iken çekirdek aile, sadece karı-koca ve çocuklardan oluşan aile tipidir. Özellikle şehirlerde görülen çekirdek ailenin geniş aileden farkları otoritenin karı-koca arasında paylaşılması, bireysel mülkiyetin olması, diğer akrabalar ile bağların zayıflaması, üretimden çok tüketime kayması olarak sıralanabilir.

Türkiye toplumunda her iki aile tipi görülmekle birlikte son yıllarda çekirdek aile tipi daha çok hâkim olmuştur. Çünkü kırsal kesimdeki aile imkânları şehir hayatına geçince

⁷ Ali Rıza Temel, *Mutlu Bir Yuva*, (İstanbul: Harf Yayınları, 2013), 15-22.

⁸ Veysel Uysal, *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yay., 2006), 28.

⁹ Burcu Kaya Erdem, “Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının ‘Avatar’ Filmi Bağlamında İncelenmesi”, *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1/2012, 6.

¹⁰ Deniz Güler-Nazım Ulutak, “Aile kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile”, *Kurgu Dergisi*, (11/1992), 51-76.

ortadan kalkmıştır. Şehir nüfusunun kalabalık oluşu ev metrekarelerini küçültmüş ve çekirdek aile yapısını zorunlu kılmıştır.

1.3. Kur'an Perspektifinden Aile Kurmanın Önemi

Ailenin önemi Kur'an perspektifinden şöyle temellendirilebilir:

Kur'an'da kâinattaki her şeyin erkekli-dişili olarak çift yaratıldığı açıklanmıştır. وَمِنْ كُلِّ خَلْقًا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ شَيْءٍ *"Biz her şeyi çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız diye"*¹¹ buyurulmuştur.

İnsanın yaratılışı itibariyle elbise gibi kendisini saracak bir eşe, sıcak bir yuvaya, hayatın zorluklarını birlikte göğüsleyeceği hayat arkadaşına muhtaç kıldığı dolaylı olarak ifade edilmiştir. هُنَّ لِيَسَّرَ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِيَسَّرَ هُنَّ *"Onlar sizin için bir elbise siz de onlar için bir elbisesiniz"*¹² buyurulmuştur.

Yine Kur'an'ın değişik yerlerinde insan olarak yaratılmada ve amellerin değerlendirilmesinde kadın erkek arasında fark olmadığı ifade edilirken, erkeğe babalık, kadına da annelik gibi farklı görevler verildiği bilinmektedir. أَيُّ لَأُضِيعَ عَمَلٍ عَابِلٍ مِنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى *"sizden erkek olsun kadın olsun hiçbirinizin emeğini karşılıksız bırakmayacağım. Zaten siz insan olarak yaratılmada eşit kabul edilmektesiniz"*¹³.

Allah, eşlerin huzur ve sükûn kaynağı olmasını, nikâh yoluyla aralarında sevgi, saygı ve merhamet duygusunun oluşmasını varlığının delillerinden kıldığını açık bir şekilde beyan etmiştir. *"Onlara ve sizden erkek olsun kadın olsun hiçbirinizin emeğini karşılıksız bırakmayacağım. Zaten siz insan olarak yaratılmada eşit kabul edilmektesiniz"*¹⁴.

Bu ayetlere göre, insanın huzuru ve sükûnu onun bir eşinin, hayat arkadaşının olmasına bağlıdır. Eşleri birbirine bağlayacak bağın adı ise nikâhtır. Bu bağı bağlama sorumluluğu topluma yüklenmiştir. وَأَتَّكُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَأَمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ *"Bekâr olanlarımız ile köle ve cariyelerinizden evlenebilecek durumda olanları evlendirin. Onlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Çünkü Allah'ın lütuf ve ihsanı pek geniştir; O her şeyi bakkıyla bilmektedir"*¹⁵.

Kur'an'dan elde edilen bilgiler ışığında düşünüldüğünde çıkan sonuca göre, Allah (cc) insan neslinin meşru yolla çoğalmasını evlilik kurumuna bağlamıştır. Fıkhın gözettiği ve koruduğu beş ana gayeden birisi nesil olmuştur. Buna karşın fitrata ve ahlaka aykırı, nefse, nesle ve sosyal hayata zararlı gayri meşru ilişkiler yasaklanmıştır.¹⁶

2. Ailenin Kurulmasında Toplum ve Kurum Sorumlulukları

Ailenin en önemli yönü eğitim kurumu gibi işlev görmesidir. Eğitim genel olarak resmi müfredatla yapılır. Ancak eğitimin bir de gizli müfredatla yapıları vardır. Resmi müfredat okullarda uygulanan müfredattır. Gizli müfredatın belli bir mekânı bulunmamakla birlikte en fazla görüldüğü yer ailedir. Bireysel ve toplumsal gelişimde gizli müfredatın rolü büyüktür. Şöyle ki; hitap şekli, yemek adabı, kişisel temizlik, tertip ve düzen, dürüstlük, doğruluk, sevgi, saygı ve pozitif düşünce gibi nitelikler büyük ölçüde aileden kazanılır.

¹¹ ez-Zariyat 51/49.

¹² el-Bakara 2/187.

¹³ Âl-i İmran 3/195.

¹⁴ er-Rûm 30/21.

¹⁵ en-Nur 24/32.

¹⁶ Bk. İbn Âşûr, *İslam Hukuk Felsefesi*, 249-250; Vehbe Zühaylî, *Usûlü'l-fikri'l-İslâmî*, (Dimeşk: Dâru'l-fikr, 1986, II, 1022; Ali Pekcan, *İslâm Hukukunda Gaye Problemi: Zarûriyyât-Hâcîyyât-Tabsîniyyât*, (İstanbul: Ek Kitap Yayınları, 2021), 200-203.

Aile, toplum için temel yaşam ünitesidir. Aynı zamanda aile, bireyle devlet arasında köprü vazifesi görür. Dolayısıyla aile hem toplum hem devlet için ortak çalışma konusudur. Bu durum ise toplum ve resmi kurumlar arasında işbirliğini ve koordinasyonu zorunlu kılmaktadır.

Evlilik konusunda insanları beş kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlar eski evliler, yeni evliler, evliliğe hazırlananlar, evliliği düşünenler ve evliliği düşünmeyenler şeklinde beş kategoriye ayırmak mümkündür. Her kategoriye yönelik alınması gereken tedbirler vardır. Ancak konumuz ailenin kurulması aşamasında toplum ve kurum sorumlulukları olduğu için sadece evliliği düşünen ve evliliğe hazırlık yapanlara yönelik sorumluluklar anlatılacaktır. Bununla birlikte, söz konusu sorumluluklar yerine getirildiği takdirde bunun diğer kategoride yer alan kişilere de faydalı olacağı ümit edilmektedir.

2.1. Ailenin Kurulmasında Toplum Sorumlulukları

Ailenin kurulmasında toplum sorumlulukları başlığı altında; evlilik yaşının ideal seviyede tutulması, evlilik öncesi aşamaların takip edilmesi, kadının çalışması meselesinin çözümü ve arabuluculuk sisteminin getirilmesi konuları incelenecektir.

2.1.1. Evlilik Yaşının En Verimli Seviyede Tutulması

Sosyal ve ekonomik yaşamda meydana gelen değişim aile yapısında bazı değişikliklere neden olmuştur. Bunlardan birisi evlilik yaşının giderek yükselmesidir. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalara göre evlilik yaşının yükselmesini etkileyen faktörlerin başında eğitim ve kadının iş hayatına atılması gelmektedir ki bu konu ileride işlenecektir.¹⁷

TÜİK¹⁸'in 25 Şubat 2021'de yayınlanan raporuna göre 2020 yılında kadınlarda ilk evlilik yaşı ortalama 25,1 iken erkeklerde 27,9 olmuştur. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalara göre evlilik yaşının yükselmesini etkileyen faktörlerin başında eğitim ve kadının iş hayatına atılması gelmektedir ki bu konu ileride işlenecektir.¹⁹

Buna göre kadın erkek arasındaki ilk evlenme yaş farkı ortalama 2,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı raporda yer alan evlenme oranları ise, 2019 yılında 542 bin 314 iken 2020 yılında % 10.1 azalmış ve 487 bin 270 düşmüştür. Boşananların sayısı ise 2019 yılında 156 bin 587 iken 2020 yılında bu rakam 135 bin 22 olmuştur. Yani boşanma oranlarında % 13,8 azalma olmuştur.

Buradan yaş ilerledikçe evliliğin zorlaştığı ve boşanmaların kolaylaştığı sonucu rahatlıkla çıkarılabilir. Bunun sebebi yaş ilerledikçe seçicilik vb. nedenlerle aile kurmanın, kurulduktan sonra kaynaşmanın zorlaşmasıdır.²⁰

Evlilik yaşının yükselmesinin sonuçlarından birisi de doğurganlığın zayıflaması ve aile kurumunun temel işlevlerinden biri olan neslin devamını olumsuz etkilemesidir. Doğurganlık seviyesinde meydana gelecek düşüş ülke nüfusunun yaşlanması ve dinamik nüfus özelliğinin kaybolması gibi sorunları da beraberinde getirecektir. Bu sorun sadece ülkenin demografik yapısını değil ekonomisini de etkileyen majör bir sorundur.²¹

2.1.2. Evlilik Öncesi Aşamaların Takibi

¹⁷ Eralp, Gökmen, "Ortalama Evlilik Yaşının Yükselmesini Etkileyen Faktörler", 400.

¹⁸ TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

¹⁹ Eralp, Gökmen, "Ortalama Evlilik Yaşının Yükselmesini Etkileyen Faktörler", 400.

²⁰ Celalettin Vatandaş, "SEKAM Araştırması Bağlamında Aile Yapısı ve Problemleri", *Savrulan Dünyada aile Sempozyumu (SEKAM)* (İstanbul: SEKAM Yayınları, 2012), 79.

²¹ Anıl Eralp-Şahika Gökmen, "Ortalama Evlilik Yaşının Yükselmesini Etkileyen faktörler ve Cinsiyete Göre Farklılıklar", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7/2, (2020), 395-412.

Geleneksel yapımızda aile büyükleri gençleri evliliğe hazırlar ve adayların belirlenmesinde önemli bir rol üstlenirlerdi. Modern zamanda ise adayları belirleyen ve evlilik kararını alan çoğunlukla evlenecek olan gençlerin bizatihi kendileri olmaktadır. Geleneksel yapımızda aile kurmaya giden yolda Kur'an ve Sünnet'te de işaret edilen aşamalar takip edilmekteydi. Bunlar adayların görüşmesi, ailelerin görüşmesi, nişan yapılması ve düğün merasimi yapılması aşamalarıdır.²² Bu aşamalar aynı zamanda muhtemel kaza risklerini azaltıcı güvenlik tedbirleri olarak da görülebilir. Yani bu aşamalar, adaylar veya aileler arasında ileride ortaya çıkması olası anlaşmazlık alanlarını ve sorunları erken fark etme, yol yakinken dönme şansı veren gözlemlene ve düşünme dilimleridir.

2.1.2.1. Evlenecek Adayların Görüşmesi

Eskiden aileler çocuklarını evliliğe hazırlar ve evlenecekleri adayları çoğunlukla kendileri seçerlerdi. Günümüzde bu durum değişti. Artık gençler eşlerini kendileri belirliyor ve aileleri ile tanıştırdıktan sonra evlilik hazırlıklarına başlıyorlar.

Evlenecek adayların eş seçiminde nelere dikkat edeceği, toplumdan topluma kültürden kültüre değişebilir. Hz. Peygamber'in bu husustaki bir hadisi şu nasihati içermektedir: *"Bir kadınla, zenginliği, soyu, güzelliği veya dini/ahlakı için evlenilir. Siz dini/ahlakı iyi olanı seçin ki eviniz bereketli olsun"*²³. Bir ayette ise *"...iyi kadınlar kocalarına itaatkârdırlar. Ayrıca onlar kocalarının yokluğunda Allah'ın korunmasına yönelik emri uyarınca iffet ve namuslarını korurlar"*²⁴ buyurularak evlilik teklifinde pasif konumda olan kadında bulunması gereken özelliklere dikkat çekilmiştir. Aslında ayet ve hadislerde, evleneceklerin birbirlerinde ruh güzelliği, iffet ve namus anlayışı ve karakter yüksekliği özelliklerini aramaları tavsiye edilmektedir.

Evliliklerde, adayların birbirini görüp tanımadan evlendirilmesi çoğunlukla boşanma ile veya huzursuz bir hayatla sonuçlanmaktadır. Bu sebeple, anne-babalar çocukların mutluluklarını düşünmeli, tercihlerini değerlendirmeli, onlara yardımcı olmak için gerekli araştırmayı yapmalı ve onları istemedikleri evliliğe zorlamamalıdır. Nikâhta velinin izninin şart koşulduğu *"لا نکاح الا بولي وشاهدي عدل/velisiz ve iki adil şahitsiz nikâh olmaz"*²⁵ hadisi, evliliğin velilerin gözetimi altında ve şahitlik kurumu kullanılarak etrafa duyurulması olarak yorumlanmalıdır. Zira Hz. Peygamber, velisinin baskısıyla evlendirilen Hizam binti Hansa isimli kadına *"Şayet mutlu değilsen nikâhımı feshederek evliliğe son vereyim"* deyince Hizam *"Hayır, rızasız evlendim ama şimdi mutluyum, maksadım babaların kızlarını zoraki evlendirmeye haklarının bulunmadığını sizin ağzınızdan herkese duyurmaktı"* şeklinde cevap vermiştir.²⁶

Nikâh, izâfî yani akdi geleceğe bağlama şartını kabul etmeyen akitlerdendir. Dolayısıyla küçük yaşta evlendirilen çocuklar evlilik çağına geldiklerinde evliliği kabul etmede muhayyerdirler.²⁷ Bu sebeple ülkemizde "beşik kertmesi" denilen uygulamaya fikhî açıdan cevaz verilmesi doğru değildir.²⁸

2.1.2.2. Ailelerin Görüşmesi ve Rızası

²² M. Zeki Duman, *Kur'an-ı Kerimde Adab-ı Muâşeret*, (İstanbul: Tuğra Neşriyat, 1982), 75-110.

²³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmî'u's-Şâhîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Nikâh", 15 (No. 3428).

²⁴ en-Nisa 4/34.

²⁵ Buhari, "Nikâh", 36.

²⁶ Buhari, "Nikâh", 42.

²⁷ Muhammed Muhyiddin Abdülhamit, *el-Ahval eş-Şahiyye fi's-Şeriat'l-İslamiyye*, (İstanbul: İrşad Kitabevi, 2018), 85-88.

²⁸ Bkz. Mehmet Dirik, Seçimlik Bir Hak Olarak Bulûğ Muhayyerliği, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/11, (Bahar 2019), 20.

Evlilik iki kişi arasında gerçekleşir. Ancak bu kişilerin geldikleri aileler ve çevre önem arz etmektedir. Zira evliliğin başarılı olmasında evlenecek kişilerin bilgileri, görgüleri önemli rol oynamaktadır. Bu özellikler de büyük ölçüde kişilerin yetiştiği aile ve büyüdükleri çevrelerden elde edilmektedir. Dolayısıyla, evlenecek kişilerin mensup oldukları ailelerin görüşmeleri, tanışmaları ve kaynaşmaları aile kurumunun sağlam temellere oturmasına ve beklentilerin karşılanmasına yardımcı olan hususlardandır.

Diğer taraftan yukarıda zikredilen “*velisiz nikâh olmaz*” mealindeki hadis aynı zamanda ailesinin rızasını almadan kaçarak evlenenlere yapılan bir uyarıdır. Bu sebeple, Hz. Ömer (öl. 23/644), Hz. Ali (öl. 40/661) ve Hz. Aişe (öl. 58/678) gibi sahabîler ve İbn Şübrüme (öl. 144/761), İbn Mübarek (öl. 181/797) ve İmam Şafî (öl. 204/820) gibi müçtehitler veliden izinsiz kıyılan nikâhları geçersiz kabul etmişlerdir. Ebu Hanife, ergen kızın velisinin²⁹ izni olmadan evlenmesine cevaz vermekle beraber, dengi olmayan ile evlendiği itirazıyla velinin mahkemeye başvurup evliliğin feshini talep hakkı olduğunu savunmuştur.³⁰

Ebu Hanife'nin üzerinde durduğu denklik meselesi günümüzde de geçerlidir. Ancak günümüzde çoğunlukla denklik kriteri olarak zenginliğin ölçüt alınması, gençlerin varlıklı ama iffetli olmayan kişilerle evlendirilmesi gibi bazı sorunları ortaya çıkarmaktadır³¹. Bu sebeple, günümüz denklik kriterleri de yeniden gözden geçirilmelidir. Evlilikte mutluluğun yakalanabilmesi için iffet, eğitim, aile ve iş çevresi kültürü gibi kriterlerin esas alınmasının daha uygun olduğu görülmektedir.³²

2.1.2.3. Nişan Yapılması

Nişan, sadece bir evlilik vaadidir yoksa bir evlilik akdi değildir. Günümüzde nişan sürecinde nikah akdi de yapılabilmektedir. Nişan esnasında nikah yapılmasına iki gerekçe gösterilmektedir. Bunlardan birincisi gençlerin rahatça gezip dolaşabilmeleri, diğeri ise memur olanların tayin hakkı elde edebilmeleridir.

Nişan döneminde yapılan nikah, zifaktan önce yenilenmektedir. Çünkü yukarıda ifade edildiği gibi nişan döneminde kıyılan nikahın, tarafların birbirlerinden cinsel yönden faydalanmayı serbest kılmak için değil, adayların rahatça bir araya gelebilmelerini sağlamak için kıyıldığı savunması yapılmaktadır. Böylece “nişan nikahı” yapan adaylar el ele dolaşabilmekte, baş başa kalabilmektedirler. Burada şunu ifade edelim ki; bu çeşit bir nikah daha önce görülmemiş, yeni ortaya çıkmış bir uygulamadır.³³

Evliliğe giden adımların bu aşamasında görüşme sınırlarının belirlenmesi gerekir. Aksi halde kızın evlenmekten vazgeçmesi halinde erkeğin kızı boşamak istememesi veya erkeğin daha iyi bir aday bulması durumunda nişanı atmak istemesi bazı sıkıntılara neden olmaktadır. Örneğin nikahın yapıldığı nişan atıldığında kız “boşanmış” dedikodusuna maruz kalabilir. Bu sebeple, nişanlılık döneminde nikah kıymak yerine seviyeli ve mesafeli görüşme şartlarının oluşturulması ve kabul edilmesi daha uygun olacaktır.

Bu sürede örfe bağlı olarak hediyeleşmeler olabilir. Ayrılık durumunda; verilen hediyeler mehir olarak verilmişse fıkıhta bunlar borç (karz) hükmünde kabul edilmektedir.

²⁹ Saffet Köse, İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2, (2003), 5-6.

³⁰ Muhsin Koçak-Nihat Dalgın-Osman Şahin, *İslam Hukuku*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2020), 187.

³¹ Hatip Şirbinî, *Muğni'l Muhtâc*, çeviri: Soner Duman, (İstanbul, 2009), 12/256. Bkz. Süheyla Akçay Biçen, İslam Aile Hukukunda Eşler Arasında Denklik (Dindarlık ve Zenginlik Örneği), *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemleri Dergisi*, 2/1, (2018), 98.

³² Bkz. Mehmet Dirik, İslam Aile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 26, (2015), 229-262.

³³ Ahmet Güneş, İslam Hukuku Açısından Nişanlanma, *Dini Araştırmalar*, 10/29, (Eylül-Aralık 2007), 174-179; Bkz. Şükrü Selim Has, Nişanın Bozulmasının Hukukî ve Dini/Ahlâkî Neticeleri (İslâm Hukuku ve Modern Hukuk Arasında bir Mukayese), *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30 (2006/1), 113-131.

Verilen hediyelerin aynı mevcut ise olduğu gibi iade edilir, hediyelerin aynı mevcut değilse kıymetinin geri verilmesi gerekir. Aslında nişanın kim tarafından bozulduğu da dikkate alınarak hediyelerin hükmünün detayı şöyle açıklanmaktadır; nişanı erkeğin bozması halinde kızın, mehri nakit olarak ödeme veya aldığı eşyaları teslim etme seçeneklerinden birini kullanması gerekir. Nişanı kızın bozması halinde ise, mehri nakit veya kıymet olarak ödemelidir. Verilen hediye, sırf hediye olarak verilmişse, Hanefilere göre hibe hükmündedir. Hibe mevcut ise hibe edenin rücu hakkı vardır. Mevcut değilse geri alınamaz. Şafilere göre, verilen hediyeler nişanın kim tarafından bozulduğu dikkate alınmadan geri verilir. Hanbelilerin görüşüne göre verilen hediyeler geri alınmaz. Malikilerin benimsediği görüşe göre hediyelerin durumu konusunda nişanı bozan dikkate alınarak hüküm verilir. Nişanı bozan erkek ise verdiği hediyeler mevcut olsa bile geri alamaz. Nişanı bozan kız olması durumunda mevcut ise hediyelerin kendisini, mevcut değilse kıymetini ödemelidir.³⁴ Ancak taraflardan birinin nişanı atması halinde diğeri maddi veya manevi zarar görürse tazminat davası açma hakkı doğar. Bu durum hakkın kötüye kullanılması davası olarak görülmelidir.

2.1.2.4. Nikâhın Kıyılması

Evlilik, aralarında evlenme engeli bulunmayan erkekle kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmek üzere şahitler huzurunda bir akit yapmalarıdır.

Evlilikte rızaya³⁵ dayalı irade önemlidir. Gizli olan iradeyi açığa çıkaracak olan ya kesinlik ifade eden *lafız* ya da *yazı*dır. Dilsizler için *işaret* yazı yerine geçer. Aynı mekânda olmayanlar yazı yolunu kullanacaklarsa kâğıdın imzalı veya mühürlü olması gerekir. Yazı yolunu değil de sesli veya sesli-görüntülü iletişim araçları kullanılacaksa şahitler özellikle kabul tarafında hazır bulunmalıdır.

Şahitlik, nikâhı zinadan ayıran bir şarttır.³⁶ Bu sebeple, şahitsiz yapılan gizli nikâhlar sahih kabul edilmemiştir.³⁷ Şahitlerin de akıllı ve ergen olmaları gerekir. Ayrıca işitme engelli olmamaları icap eder. Bununla birlikte görme engellilerin şahitlik yapmalarında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Evlilik akdinin resmi makamlara tescil edilmesi meselesi, Müslüman toplumu *şer'i hukuk* ile *mer'i hukuk*³⁸ arasında sıkıştıran sorunlardandır. Müslüman toplumlarda nikâh akdi; bir imam nezaretinde iki şahit huzurunda yapılabilmektedir. Çünkü nikâha ibadet gözüyle bakılmaktadır. Nikâhın resmi olarak tescil edilmemesi, çocukların nüfus kayıtlarının yapılamaması, ailenin akıbetinin sadece kocanın inisiyatifine bırakılması, kocası ölen kadının mirastan mahrum olması, anlaşmazlık durumunda çocuklarıyla sokakta kalan mağdur kadınlar gibi sorunları doğurmaktadır. Bu sorunlar sebebiyle nikâhın resmî olarak tescil edilmesinin fikhî açıdan şart koşulması ise şeriatın cevaz verdiği birden çok evliliğin mer'i hukukta yasaklanması engeline takılmaktadır. *Taaddud-i zevcat* yani birden fazla kadınla evliliğe şer'i hukukta izin verilmekle beraber mer'i hukukta buna müsaade edilmediği bilinmektedir. Bu durum Müslüman toplumlar için bir sorun olarak görülür. Bu sorun 1924 tarihli Aile Hukuku Kanun Tasarısında şöyle çözülmüştür: Müslüman erkeğin ikinci evlilik talebi hâkimin kontrolüne bırakılmalıdır. Hâkim, ilgilinin neden ikinci evliliğe ihtiyaç duyduğunu,

³⁴ İbrahim el-Halebî, *Mülteka'l-ebhur*, thk. Vehbi Süleyman el-Elbânî, (Beyrut: 1989), 2/152; Muhammed Abdülaziz Amr, "el-Udûl anî'l-hıtb ve âsâruhu inde fukahâî'l-kudâmâ ve'lmuhtesîn", 40; Mustafa es-Sibâî, *Şerbu Kânûni'l-abvâli's-şabsiyye*, I, 57; Abdülhamîd, *el-Abvâli's-şabsiyye*, 56; Hamdi Döndüren, Delilleriyle Aile İlimhali, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2006), 147, 230.

³⁵ Cumhura göre rızasız irade geçersiz, Hanefilere göre geçerlidir. HAK cumhurun görüşünü esas almıştır. (Madde 57)

³⁶ Kâsânî, *Bedâi's-sanâi*, 3/605-617.

³⁷ Kadri Paşa, *el-Abkamü's-şer'iyye fi'l-abvâli's-şabsiyye*, (Kahire: yy, 2006), 1/70-73; Güneş, Nişanlanma, 178.

³⁸ Şer'i hukuk; kaynağı Kur'an ve Sünnet olan hukuktur. Yürürlükteki hukuk ise; ülkemizde Kıta Avrupası hukuk sistemidir.

evlenmesi halinde her iki eşinin geçimini temin edip edemeyeceğini, birinci eşin izninin olup olmadığını araştırır daha sonra ikinci evliliğe karar verir. Mahkeme kararı olmadan yapılan ikinci evlilik bâtlı olur.³⁹

Evlilikte taraflar asaleten bulunabilecekleri yani akdi bizzat gerçekleştirebilecekleri gibi velayet veya vekalet yolunu da kullanabilirler. Günümüzde tarafların kanuni velayetleri ile noter aracılığıyla alınan vekâletleri geçerli olmalıdır.

1917 tarihli HAK'da (Hukuk-i Aile Kararnamesi) benimsenen görüşe göre 9 yaşından küçük kız çocukları ile 12 yaşından küçük erkek çocuklarını kimse evlendiremez. Ergenlik çağından itibaren kızda 17, erkekte 18 yaşa kadar evlenmenin olabilmesi için mahkeme kararı gerekir.⁴⁰

Bu yaşlardan büyük olan ergen bir erkeğin evlilikte bizzat taraf olması tartışılmamış ancak kız tartışılmıştır. Bunun sebebi, gençlik heyecanı ile hislerine kapılıp ailelerinden habersiz, üstelik resmi bir güvencesi olmadan evlenen genç kızların hem kendilerine hem de ailelerine zarar verdikleri görülmüştür. Bu nedenle Hanefi dışındaki mezheplerde, bakire olanların velisiz evlenmelerine izin verilmezken Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre ergen kız velisiz evlenebilir ancak velisinin izni alınması gerekir. Onlara göre, kızın dengi ile evlenmediğini düşünen veli, mahkemeye başvurup evliliği feshettirme hakkına sahiptir. İmam Muhammed'e göre ise, ergen kız velisinin izni olmadan evlenemeyeceği gibi, veli de rızası olmadan ergen kızını evlendiremez.⁴¹

Evlilikte tarafların niyetlerinin farklı olması, günümüzde sıkça rastlanan sorunlardandır. Yurt dışında oturum alabilmek veya yurt içinde bir yerden başka bir yere tayin alabilmek ya da ölümden sonra maaşını almak için yapılan evlilikler kanuna karşı hile bağlamında ele alınmalı ve maksadı yuva kurmak olmayan bu tür evliliklere fıkhi açıdan cevaz verilmemelidir. Bu hususta Mecelle'nin 3. maddesi olan "akitlerde itibar maksatlaradır yoksa lafızlara değildir" kaidesi esas alınmalıdır.⁴²

2.1.2.5. Düğün Merasimi Yapılması

Nikâh merasimi görecelidir. Yöreden yöreye, aileden aileye değişir. Ancak iki özelliğin bulunması tavsiye edilir. Bunlardan birisi *velime* diye adlandırılan düğün yemeğidir. Diğer ise meşru ölçüler içerisinde eğlenmedir.

Düğün merasimlerinin zevksiz, renksiz, donuk şekilde değil şenlikli ve canlı yapılması hadislerde yer alan tavsiyelerdendir. Nitekim Hz. Peygamber, düğünde eğlenmeyi Abdurrahman bin Av'fe tavsiye etmiş, kendisi de bizzat yapmıştır. Yine Hz. Peygamber, Medine'deki bir düğünde eğlenmediğini duyunca "neden böyle yaptınız, Medineliler eğlenmeyi severler" demiştir.⁴³ Diğer bir rivayette Rubeyye binti Muavviz'in evlendiği günün ertesi gece ezgiler söylenerek eğlendiği anda Hz. Peygamber gelince "aramızda yarın ne olacağını bilen peygamber var" diyerek diğerlerini susturana itiraz etmesi "hayır bunu söylemeyin çünkü yarını bilen sadece Allah'tır" deyip diğer ezgilerin söylenmesi için izin vermesi⁴⁴, düğün merasimlerinde eğlenmenin meşruluğuna delalet eder.

2.1.3. Kadının Çalışması Meselesine Yönelik Çözümler

³⁹ 1340/1924 Tarihli Hukuk-i Aile Kanun Tasarısı, Mad. 12.

⁴⁰ Mehmet Akif Aydın, Osmanlı Aile Hukuku, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2017), 186.

⁴¹ Serahsi, *el-Mebsut*, 5/22-30; Kâsânî, *Bedâi*, 2/317; İbnü'l-hümmam, *Fetbu'l-kadir*, 2/417-422.

⁴² Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hükkâm şerhu mecelleti'l-ahkâm*, (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 1/45.

⁴³ İbn Mâce, "Nikah", 21.

⁴⁴ Buhari, "Tefsiru Sure-i Ra'd", 1.

Eğitim imkânlarının artırılması ile kadın istihdamının nitelikli işgücü haline getirilmesi ve kadınların işgücüne katılımı ile ekonomik kalkınmaya katkısı hedeflenmiştir. Bu sebeple, geleneksel aile yapısında kadın evin iç işlerinde çalışırken modern yaşam tarzı kadının kamusal alanda çalışmasını teşvik etmiştir.⁴⁵ Nitekim bu durum TÜİK'in 25 Şubat 2021'de yayınlanan Hane Halkı İşgücü raporuna yansımıştır. Bu rapora göre en yüksek kadın istihdam oranı % 40,4 ile Kastamonu, Çankırı ve Sinop gibi kuzeybatı illerinde gerçekleşirken, en düşük kadın istihdam oranı ise % 11,9 ile Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt gibi güneydoğu illerinde gerçekleşmiştir.

Kadınların işgücüne katılımının kadının aile ve sosyal yaşamında önemli değişimleri ve gelişmeleri beraberinde getireceği düşünülmüştür.⁴⁶ Örneğin kadının iş hayatına katılmasıyla sadece evi ve ailesi ile sınırlı bir hayatı olmayacak, ekonomik anlamda bağımsızlığını kazanacağı ve böylece ailedeki rolleri değişeceği öngörülmüştü. Fakat durum hiç de beklendiği gibi olmadı. Dışarda çalışan kadın eve gelince evdeki rolüne de devam etmekte, ücret düzeyi farklılığına maruz kalan kadın aldığı ücreti yol, elbise ve çocuğun kreş masraflarına vererek tüketmekte, elinde bir şey kalmamaktadır.

Geleneksel yapıda erkeğin güçlü, bağımsız, yöneten olması; kadının ise bağımlı, pasif olması, doğal olarak kadının toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda varlık göstermesini engelleyen bir yaklaşım olmuştur.⁴⁷ Bu yaklaşımın oluşturduğu rahatsızlıktan hareketle kadın-erkek rollerinin çalışma hayatında eşitlenmesi bir çözüm olarak görülmüştür. Ancak kadının hayatındaki bu değişim, kadının aile ve toplumsal hayatta yükünü artırmakla kalmamış aynı zamanda iş ve yaşam taleplerinin çatışmasına, kaygı, anksiyete gibi hastalıkların zuhur etmesine, tükenmişlik sendromu gibi girdapların içine girmesine neden olmuştur.⁴⁸

Diğer taraftan çalışan kadınların daha az çocuk istemesi ve boşanma kararını daha kolay alması ailenin kurulması ve korunmasında karşılaşılan sorunlardandır. Bir araştırmaya göre çalışan kadınlarda boşanma oranları çalışmayan kadınlara nispetle % 16 daha fazladır.⁴⁹ Başka bir araştırmada kadının çalışmasının boşanmayı nasıl etkilediği sorulduğunda özgür karar vermeye yardımcı olduğunu söyleyen kadınların oranı % 58, özgüven verdiğini söyleyelerin oranı ise % 16,7 olarak görülmüştür. Ayrıca çalışan kadının çocuklarıyla daha az vakit geçirmesi nesil sağlığını da olumsuz yönde etkileyen bir husustur. Bu yüzden kadınlar çalışmamayı tercih etmektedirler. Ancak ailevi sorumlulukların azaltılması, ücretlerin yükseltilmesi, annesi çalışan çocuklara okul imkanlarının artırılması, kadının ailesi ve çocuklarıyla geçireceği zamanın çoğaltılması kadınların işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştıracaktır.⁵⁰

Kadınların çalışma hayatını tercih etmemelerinin diğer bir sebebi dünya görüşü ve zihniyet yapısıdır. Ataerkil toplumlarda kadının temel görevi ev işlerini yapmak ve çocuklarına bakmaktır. Türk toplumunda da bu anlayış hakimdir. İslam kadının çalışmasına karşı çıkmaz

⁴⁵ Çaha, *Değişen Türkiye'de Kadın*, 106; Tarhan, *Aile Okulu*, 52.

⁴⁶ Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, (Ankara: Aydın Kitabevi, 1984), 35-36.

⁴⁷ Öz, *Modern Seküler Süreçte Aile*, 821.

⁴⁸ Ali Bayer, "Değişen Toplumsal Yapıda Aile", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/8 (Aralık 2013), 23.

⁴⁹ Mehmet Meder, - Zuhâl Çiçek, "Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Boşanma Deneyimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma". *Uluslararası Katılımlı VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar Bildiri Kitabı II* (Muğla, 02-05 Ekim 2013), Ed. Muammer Tuna, <http://www.sosyolojikongresi.org/ekitap/Cilt%202.pdf> (Erişim 16. 6. 2021), 601; Anne-Right Poortman, (2005), "Women's Work and Divorce: A Matter of Anticipation? A Research Note", *European Sociological Review*, 21(3), s. 301-309.

⁵⁰ Gülbahar Üçler, Oktay Kızılkaya, "Kadın İstihdamının Boşanma ve Doğurganlık Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bölgesel Panel Veri Analizi", *Akademik Sosyal Analizler Dergisi*, 2/2, (Haziran 2014), 28-43.

ama erkekte olduğu gibi çalışmayan kadına neden çalışmıyorsun? deyip toplumsal baskının uygulanmasına da müsaade etmez.⁵¹

Kadınların aileye zarar vermeden işgücüne katılması, toplumsal bakış açısının değiştirilmesi, mesleki eğitim, çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinin artırılması ile mümkün hale gelebilir.

2.1.4. Arabuluculuk Sistemi

Uyuşmazlıkların çözümü hukuk sistemlerinin en önemli görevidir. Arabuluculuk, hukuk sistemlerinde sulh, tahkim gibi değişik adlar altında uygulanan bir sistemdir. Ancak arabuluculuğun birtakım farkları vardır. Birincisi sulhta son kararı hâkim, tahkimde hakem verirken arabuluculukta son kararı taraflar verir.

Diğer bir fark da arabuluculukta şekli şartlar daha azdır. Örneğin sulhta taraflar mahkemede hâkimin önünde durmak zorundadır, tahkimde bu daha az görülür. Arabuluculukta böyle bir durum söz konusu değildir. Aynı zamanda sulh ve tahkimde süreç kamuya açık işlerken arabuluculukta süreç taraflar arasında kalmakta ve gizli olmaktadır.⁵²

Evlilikte arabuluculuk sistemi, ilişkileri yıpratmadan, aile mahremiyetini koruyarak, husumetler büyümeden, taraflar mahkeme kapılarına düşmeden aralarındaki sorunları çözmeyi hedefler. Mahkeme koridorlarında uyuşturucu kullanan ve cinayet işleyenlerle aynı mekânı paylaşmak tarafların moralini daha fazla bozacak ve travmalar yaşamasına sebebiyet verecektir.

Türkiye’de 2012 yılında Hukuk Uygulamalarında Arabuluculuk Kanunu (HMAK) çıkarılmıştır. Adalet bakanlığı bünyesinde Arabuluculuk Daire başkanlığı ihdas edilmiştir. Ancak bu kanunda aile içinde işlenen suçlar bu kanun kapsamı dışında bırakılmıştır. 2012’de çıkarılan yönetmelikle *Aile Danışma Merkezleri* kurulmuştur. Bu merkezler aile mahremiyetlerinin korunması, çocukların mağdur olmaması, boşanma süreçlerinin yapıcı bir şekilde sürdürülmesi açısından önemli görevler üstlenmektedir.

Arabuluculuk sisteminin sadece evlilere değil evlilik aşamasında olanlara da çok büyük faydası olacaktır. Zira birçok evlilik girişimi daha başlamadan sonlanmaktadır. Bu sebeple arabuluculuk sisteminin daha geniş çerçeveden ele alınması ve uygulamaya konulması ailenin kurulması ve korunmasında önemli rol oynayacaktır.

2.2. Ailenin Kurulmasında Kurum Sorumlulukları

Anayasamızın 41. maddesi Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre aile, Türk toplumunun temelidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 16. maddesi de ailenin toplum ve devlet tarafından korunması hakkına sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Ailenin kurulmasında kurum sorumlulukları başlığı altında, aile seminerleri düzenlemek, evlenecek adayların adli ve sıhhi geçmişi hakkında bilgi edinebilme hakkına sahip olabilmesi, kadını korumaya yönelik düzenlenen kanunların aileyi koruyup korumadığı meselesi, medya ile ilgili proaktif bir tavır almak konuları işlenecektir.

2.1.1. Aile Seminerleri Düzenlemek

Evlilik, birey hayatında önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Bu değişikliklerin başında yeni sosyal roller, görev ve sorumluluklar gelmektedir. Ortak bir hayat tarzı kurmak, aile sorumluluklarını paylaşmayı öğrenmek, çift olmak, aileler ve yakınlarla olan ilişkileri yeniden yapılandırmak, doyurucu duygusal ve cinsel ilişki örüntülerini oluşturmak gibi

⁵¹ en-Nisa 4/32.

⁵² Yusuf Şen, “İslam Hukukunda Arabuluculuk”, *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, (2012), 11/22, 110-111.

kazanımların evliliğin ilk yıllarında gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Ancak çiftler, bu beklenti ve değişiklikleri gerçekleştirme esnasında çatışmalar ve hayal kırıklıkları yaşayabilmektedir.⁵³

25 Şubat 2021’de Yayınlanan *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri* TÜİK verilerine göre, 2020 yılında gerçekleşen boşanmaların %33,1’ünün evliliğin ilk beş yılı, %20,7’sinin ise evliliğin 6 ile 10 yılı içinde gerçekleşmesi evliliğin ilk yıllarının önemli olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan evlenecek çiftlere evlenmeden önce evlilikle birlikte hayatlarına ne gibi yeniliklerin ve değişikliklerin geleceği, özellikle ilk yıllarda neler yaşayabileceklerine dair bilgilendirici seminerler verilmesi önem arz etmektedir. Günümüzde evlilik öncesinde evliliğe dair bilgiler daha çok internetten, kitaplardan, büyüklerden/yakınlardan ve hekimlerden alınmaktadır.

Burada verilecek seminerlerin içeriği yeni evli çiftlerden alınacak deneyim verileri ışığında hazırlanmalıdır. Aile seminerlerinde karşılıklı anlayış, yakınların desteği, zaman tanıma, evlilik öncesi süreç gibi evliliği kolaylaştıran veya değişen sosyal yaşam, toplumsal cinsiyet kalıpları, değişen aile ilişkileri gibi evliliği zorlaştıran etmenler üzerinde durulmalıdır. Evlilik beklentileri olan sevme/sevilme, destek ve güven ihtiyaçlarını karşılama, evlilik hayatında anlayış, sevgi, saygı, güven ve empati, cinsel hayat ve çocuk sahibi olma gibi konular verilecek seminerde işlenecek konular arasında yer almalıdır.⁵⁴

Evlilik cüzdanı almak için gerekli evraklar arasına “Aile Semineri Sertifikası” maddesi de eklenmelidir. Zira aile gibi önemli bir kurum kurulmadan önce evlenecek adayların bir eğitimden geçirilmemesi büyük bir eksikliklerdir. Araba ile trafiğe çıkacak şoförün kaza yapmaması için ehliyet kursuna gitmesi nasıl şart koşuluyor veya kazan dairesinde çalışacak kalorifercinin bir kazaya sebebiyet vermemesi için kurs alması zorunlu tutuluyorsa, aynı şekilde evlenecek çiftlerin evlilik hayatlarında mutlu olmaları için eğitimden geçmesi gereklidir.

Aile seminerlerinde karı-koca sorumlulukları üzerinde durulması gereken konulardandır. Kur’an-ı Kerim’de karı-koca sorumlulukları veciz bir şekilde işlenmiştir. Şimdi bu sorumluluklara kısaca temas edilecektir.

2.1.1.1. Kadının Sorumlulukları

Kur’an-ı Kerim iyi kadını şöyle tarif eder: *فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ “İyi kadınlar itaatkâr olanlar, Allah’ın koruduğu gibi kocalarının yokluğunda kendilerini ve korunması gerekenleri koruyanlardır”*.⁵⁵

Görüldüğü gibi kadının sorumlulukları bu ayette özetlenmiştir. Bu ayete göre kadının iki sorumluluğu vardır. Bunlardan birincisi erkeğin aile reisi olması hasebiyle *itaat etmesi*, diğeri ise aile mahremiyetlerini koruyarak *iffetli olmasıdır*.

İslam fıkında evi hazırlama ve evin geçimini temin etme sorumluluğu erkeğe verilmiştir. Kadına da kendisi için hazırlanan eve gitmek, o evde kocasıyla yaşamak, Allah’a isyan olmayan konularda kocasının sözünü dinlemek, normal hayatın akışı içinde ve dinin izin verdiği durumlar hariç olmak üzere kocanın izni olmadan evi terk etmemek, kocasının haberi ve izni olmadan eve başkasını almamak gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Zira yukarıda zikredilen ayetin baş tarafında Allah (cc) *الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْعَمُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ* “Allah’ın bazılarına diğerlerinden farklı özellikler vermesi ve mallarından harcama yapması

⁵³ Sare Terzi İlhan, Şerife Işık, “Evliliğin İlk Yıllarında Evlilik Yaşamı Deneyimi ve Evliliğe İlişkin Algılar: Sorunlar, Zorluklar ve İhtiyaçlar”, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7/4, (2019), 1430-1442.

⁵⁴ Meriç, *Fetva Sorularında Değişen Kadın Yaşamı*, 10; Tekin, “Sekülerleşme Bağlamında Aile ve Kadın”, 123.

⁵⁵ en-Nisa 4/34.

*sebebiyle erkekler (kocalar) kadınları (karılarını) gözetip koruyucudurlar*⁵⁶ buyurmuştur. Dolayısıyla, Allah (cc) ailede idarecilik ve koruyuculuk görevini erkeğe yüklemiş, sebebini de erkeğin yaratılışının buna daha uygun olduğuna ve evin geçimini sağlama gibi bir sorumluluğunun bulunduğu bağlamıştır.

Yukarıdaki ayette açıklandığı gibi Allah (cc) korunması gerekenleri doğal olarak korunaklı bir şekilde yaratmış ve insandan korumasını istemiştir. Kocasının giyabında kadının korunması gereken iki şey vardır. Bunlardan birisi iffettir. Kadın, iffetine halel getirecek her türlü söz ve fiillerden sakınmalıdır. Diğeri ise, kocası tarafından temin edilen mal ve eşyaların korunmasıdır.

2.1.1.1. Erkeğin Sorumlulukları

Kur'an-ı Kerim'de erkeğin sorumluluklarını açıklayan ayetlerden bazıları şunlardır:

"...normal ölçülerde yiyecek ve giyeceklerini sağlamak çocuk kendisinden olan (baba) üzerinedir".⁵⁷

"Kadınların bakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkları vardır".⁵⁸

"...kadınlarla iyi geçinin! Onlardan hoşlanmazsanız, (bilin ki) sizin hoşlanmadığımız bir şeye Allah çok hayır koymuş olabilir".⁵⁹

Bu ayetlerde beyan edildiği gibi erkeğin sorumluluklarının ailenin geçimi/nafaka ve iyi geçim/höşgörü olduğu görülmektedir.

İslam'da evin nafakası, eşin yeme, içme, giyinme ve tedavi masrafları erkeğe aittir. Ancak Mecelle'nin 39. Maddesinde beyan edilen "zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesi engellenemez" kuralı gereği eğer ailede hem kadın hem erkek çalışıyorsa ailenin geçiminde kadın ve erkeğin birlikte belirleyecekleri bir düzene uygun hareket etmelerinde fıkhi açıdan bir sakınca bulunmamaktadır. Nitekim Hz. Ömer'in "Biz muhacirler kadınlarımıza hâkimdik, sözümüzden çıkmazlardı, Medine'ye gelince gördük ki, Medine'nin yerli kadınları kocalarına hâkim durumdadılar, bu defa bizim kadınlarımız da onlara benzemeye, onlar gibi davranmaya başladılar"⁶⁰ demesi ve bu durumu kabullenmesi, İslâmî değerler ile çatışmadığı müddetçe örfün hükümler üzerinde etkisini göstermektedir.

İyi geçimin temelinde sevginin yattığı bilinmektedir. Sevgi, binadaki harç gibi aile bireylerini bir arada tutan bir duygudur. Sevginin kazanılma yollarından birinin hoşgörü olduğu söylenebilir. Bir örnekle açıklamak gerekirse; erkek dışarı çıkarken kadının hazırlanmasını sorun yapıyor ama kendisi eve geç geliyor ve hanımı da bunu sorun edince ona kızılıyorsa orada karşılıklı hoşgörüden bahsedilemez.⁶¹

2.2.2. Adayların Birbirlerinin Adli ve Sıhhi Geçmişi Hakkında Bilgi Edinme Hakkı

Eskiden evlilikler çoğunlukla yakın akraba veya yakın çevrelerle yapılırdı. Fakat günümüzde iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesiyle birlikte eşler, farklı coğrafyalardan ve birbirlerini tanımayan kişiler arasından seçilebilmektedir. Sosyal medya veya arkadaş çevresi yoluyla tanışan adaylar birbirlerini tüm yönleriyle tanıma fırsatı bulamadan evlenmeye karar verebilmektedir.⁶²

⁵⁶ en-Nisa 4/34.

⁵⁷ el-Bakara 2/233.

⁵⁸ el-Bakara 2/228.

⁵⁹ en-Nisa 4/19.

⁶⁰ Buhârî, "Nikâh", 83; İbn Âşûr, 5/41-42.

⁶¹ Duman, *Adâb-ı Muâşeret*, 116.

⁶² Çaha, *Değişen Türkiye'de Kadın*, 94-105.

Bu bağlamda evlenecek adayların birbirlerinin hem adli hem de sıhhi geçmişi hakkında bilgi sahibi olma haklarının bulunması, aile kurulmadan önce alınması gereken tedbirler arasında sayılabilir. Böylece evlenecek kişilerin birbirleri hakkında şiddet geçmişi, alkol-uyuşturucu bağımlılığı, ağır psikolojik ve kalıtsal rahatsızlıklar hakkında bilgi edinmeleri mümkün hale gelebilir. Tabii burada Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK) ile senkronize bir kanun çalışması yapılması icap etmektedir.

2.2.3. Kadını Korumaya Yönelik Düzenlenen Kanunlar

Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesi için 6284 sayılı kanunun düzenlendiği bilinmektedir. Bu kanunun sadece evli kadınları değil şiddet gören veya görme ihtimali olan tüm kadınları korumak üzere düzenlenmesine rağmen, kanunun suiistimale açık olduğu da görülmektedir. Kanunun verdiği imkânlar genişletilerek, doğrudan muhatap olmayan çok sayıda kişi hakkında kanunun imkân verdiği önleyici ve koruyucu tedbir kararları alınabilmektedir. Bu ise kadını koruyayım derken ailenin yıkılması gibi istenmeyen kötü sonuçlar doğurabilmektedir.

Kanunla ilgili diğer bir husus ise “aile içi değil ev içi şiddet” ifadesinin kullanılmasıdır. Ev içi şiddet doğrudan eşcinsel birlikteliklere işaret ettiği halde, savunmada aile bireyi sayılan diğer aile üyelerinin uyguladığı şiddet biçiminde anlaşılması gerektiği yönündedir.

6284 sayılı Kanun’daki önlemler arasında yer alan ve tartışılan hükümlerden bir diğeri de şiddete başvuranlarla ilgili getirilen düzenlemedir. 6284’ün 5. maddesinin 1. fıkrasının b bendine göre şiddet uygulayanlar, ortak meskenden veya bulunduğu yerden uzaklaştırılabilir ve ortak mesken korunan kişiye verilebilir. Bu durum birtakım istismarları beraberinde getirebilir. Suiistimalleri önlemek için ortak mesken, şiddete uğrayana verilir, şiddet uygulayan bir merkezde misafir edilebilir.

Bununla birlikte, kadın ve erkek her ikisi uzaklaştırma kararı aldığı ortak mesken boş kalabilmektedir. Bu problemler dolayısıyla şiddet uyguladığı iddia edilenin Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezlerinde (ŞÖNİM) kalmasının sağlanması, maddi durumu elverişli olmayanlar için güzel bir çözüm olduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan geçici koruma önleminin şiddete uğrayanı korumakta yetersiz kaldığı olaylara rastlanabilmektedir. Şiddet mağduru olma riski bulunan kadınlara, çocuklara, aile bireylerine daha etkili bir koruma sağlayabilmek amacıyla, şiddet uygulayan veya şiddet uygulama potansiyeli bulunanlara karşı elektronik takip yönteminin uygulamaya geçirilmesi önerilmektedir.⁶³

2.2.4. Medyanın Tahrip Edici Yönüne Yönelik Tedbirler

Ailenin kurulması ve korunmasında medyaya büyük rol düşmektedir. Bu çerçevede medyada aileyi kötü gösteren, itibarsızlaştıran, çarpık ilişkileri sahneleyen, çocukların kimliklerini bozan, aile mensuplarının kişilik haklarını ihlal eden; ahlaka, milli ve manevi erdemlere uymayan yayınlara ilişkin proaktif tedbirlerin geliştirilmesi gerekir. Bunun için ülkemizde televizyon ve radyo yayıncılığının denetiminden sorumlu olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) aldığı kararların ve önlemlerin desteklenmesi tavsiye edilmektedir. Bu çerçevede, ailenin korunması ilkesine uygun yayıncılık etkin bir şekilde sağlanması, ailenin korunması ilkesine dikkat etmeyen televizyon kanallarına daha etkili yaptırımlar uygulanması ya da şifrelenmesi önerilmektedir. İnternet kullanımında da korumalı yayıncılık teknoloji ve uygulamaları geliştirilerek gereken önlem alınmalıdır.

Devlet kurumları, Türkiye’nin sosyo-kültürel yapısına en uygun aile tipini verilere ve gözlemlere dayanarak tespit etmeli ve tedbirler almalıdır. Medyada, farkında olarak ya da

⁶³ Hafsa Nur Engeloğlu vd., *Aile Hukuku ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, (İstanbul: İlke Eğitim ve Kültür Vakfı, 2020), 10-36.

olmayarak aileyi itibarsızlaştıran söylemlere ilişkin toplumda farkındalık oluşturmak ve alternatiflerini hatırlatmak, aileyi teşvik eden bir dil kullanımını özendirmek amacıyla çeşitli mecralarda kampanyalar yürütmek bu tedbirlerden biri olabilir.

Sonuç

Aile, toplum ve toplumun oluşturduğu kurumlar için hayati önem taşır. Bu sebeple, toplum ve kurumlar aileyi korumak zorundadır. Buradan toplum ve kurumlar aileyi koruduğu sürece ailenin de toplum ve kurumları koruyacağı sonucu çıkarılabilir.

Aile her dönem önemlidir. Ancak 2020-2021 yıllarında yaşadığımız pandemi döneminde görülmüştür ki, özellikle kriz dönemlerinde aile, toplumu koruyacak en önemli kurumdur. Nitekim pandemi döneminde birçok insan karşılaştığı psikolojik ve ekonomik sorunlardan ailesi sayesinde kurtulabilmiştir.

Yaşadığımız bu çağda aile kurumu maalesef tehdit altındadır. Farklı sebeplere bağlı olarak evlilik oranlarının düştüğü ve boşanma oranlarının arttığı günümüzde “toplumsal cinsiyet” adı altında doğal mecrasında devam eden kadın-erkek cinsiyetine dışarıdan müdahale edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca batı toplumlarında yaygın olarak gördüğümüz eşcinsel evlilik, hayvanlarla evlilik ya da robot gibi cansızlarla evlilikler için doğu toplumlarında da hukuki zemin aramaya dönük çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu tür evlilik şekilleri fitrata aykırı olduğu gibi insan neslini tehdit eden çarpık ve sapkın ilişki biçimleridir. Toplumlar ve kurumlar tüm bu çarpıklıklar karşısında tedbirlerini almak ve sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır. Makalede bu sorumluluklar istatistiksel veriler ışığında tespit edilmeye ve ampirik sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede, Türkiye İstatistik Kurumunun yayınladığı rapora göre evlilik yaşının gittikçe yükselmesi ve buna paralel olarak son zamanlarda evlilik oranlarında yaşanan düşüş evlilik yaşının ideal sevide tutulmasının gerekli olduğu sonucuna bizi götürmektedir.

Aile geleneklerimizde büyükler, gençlerin evlenmesinde başat rol oynarlardı, fakat son zamanlarda bu durumun değiştiği görülmektedir. Değişen hayat şartlarında bu durumu normal görmekle birlikte ileride yaşanabilecek sıkıntıların erkenden fark edilmesi ve tedbir alınması açısından evlilik öncesi aşamaların muhafaza edilmesinin ailenin korunmasına hizmet edecek bir tutum olacağı düşünülmektedir. Evlilik öncesi aşamaları adayların görüşmesi, ailelerin tanışması, nişan yapılması, nikah yapılması, düğün merasimi yapılması olarak sıralayabiliriz.

Kadının çalışması meselesi, üzerinde geniş çaplı araştırma yapılması gereken bir meseledir. Burada vakıadan hareketle sadece şunu söyleyebiliriz; modern toplumlarda kadının kamusal alanda çalışması teşvik edilmektedir. Ülkemizde kadının çalışması ile ekonomik bağımsızlığını kazanacağı, evi ve ailesindeki rolü değişeceği düşünülmüş fakat deyim yerindeyse evdeki hesap çarşıya uymamıştır. Çalışma hayatına katılan kadının evdeki sorumluluklarına bir de iş hayatındaki sorumlulukları eklenmiştir. Bu durum ise çalışmayan kadınlara nispetle çalışan kadınlar arasında boşanmaların %16 artmasına neden olmuştur. Kadınların kamusal alanda çalışmaktansa aile içinde evinin hanımı, çocuklarının annesi olması tavsiye edilmektedir. Bununla birlikte kadının çeşitli sebeplerle çalışması gerekiyorsa; aileye zarar vermeden çalışabilmesi için erkeklerin yetişme tarzlarında değişikliğin meydana gelmesi ve çocuklara yönelik kreş hizmetlerinin artırılması önerilmektedir.

Evlilik, insan hayatında yeni bir sayfa açmaktadır. Farklı ailelerde yetişmiş ve hayatlarını birleştirmiş iki kişinin yeni hayatlarında nelerle karşılaşacakları bilinmemektedir. TÜİK verilerine göre boşanmaların %33,1'ünün evliliğin ilk yıllarında meydana geldiği dikkate alındığında adayların evlenmeden önce seminer almalarının zorunlu tutulmasının önemi ortaya çıkacaktır. Bu seminerde çiftlere eşlerin birbirlerine karşı sorumlulukları bağlamında

bilgilendirici bir eğitim verilmesi aile kurulmadan önce alınacak koruyucu bir tedbirdir. Evlilik cüzdanı için gerekli belgelere “Aile Semineri Sertifikası” nın eklenmesinin zorunlu tutulması önerilmektedir.

Diğer taraftan kadını korumaya yönelik çıkartılan kanunlar (6284 sayılı kanun) kadını koruyayım derken ailenin parçalanmasına neden olabilmektedir. Örneğin şiddet uygulayan tarafın evden uzaklaştırılması eşler arasındaki sorunu onarmak yerine daha da derinleştirebilmektedir. Bu sebeple, hakkında evden uzaklaştırma kararı verilen kişileri mağdur etmeyecek şekilde tedbir alınması gerekir.

Son olarak, ailenin kurulması ve korunmasında toplumun her kesimine kolayca ulaşabilen medyaya büyük rol düşmektedir. Medya aileyi kötü gösteren, itibarsızlaştıran, çarpık ilişkileri sahneleyen, çocukların kimliklerini bozan, aile mensuplarının kişilik haklarını ihlal eden; ahlaka, milli ve manevi erdemlere uymayan yayınlar yapmamalıdır. Bu hassasiyeti göstermeyen medyaya da gerekli caydırıcı işlem uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Abdülhamit, Muhammed Muhyiddin. *el-Ahval eş-şahsiyye fi's-şeriatil-İslamiyye*. İstanbul: İrşad Kitabevi, 2018.
- Ali Haydar Efendi. *Dürrü'l-hükkâm şerbu mecelleti'l-ahkâm*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Akçay Biçen, Süheyla. İslam Aile Hukukunda Eşler Arasında Denklik (Dindarlık ve Zenginlik Örneği). Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi. 2/1. 2018. Arat, Necla. (ed.). *Türkiye'de Kadın Olmak*. İstanbul: Say Yayınları., 1994.
- Aydın, M. Akif. *İslam Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: İFAV, 1985.
- Aysan, Mehmet Fatih. "Türkiye'de Demografik Değişim ve Aile Yapıları". Toplumsal Değişim Sempozyumu ed. Berkehan Kıran. İstanbul: İnsan ve Medeniyet Hareketi Yay., 2016.
- Bayer, Ali. "Değişen Toplumsal Yapıda Aile". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2013), 101-129.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. el-Câmi'u's-şâhîh. nşr. Muhammed Zühreir b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Çaha, Havva vd.. *Değişen Türkiye'de Kadın*. İstanbul: KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), 2014.
- Dirik, Mehmet. Seçimlik Bir Hak Olarak Bulûğ Muhayyerliği. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 6/11. Bahar 2019.
- Dirik, Mehmet. İslam Aile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 26. 2015.
- Döndüren, Hamdi. Delilleriyle Aile İlmihali. İstanbul: Erkam Yayınları, 2006.
- Duman, M. Zeki. *Kur'an-ı Kerimde Adab-ı Muâşeret*. İstanbul: Tuğra Neşriyat, 1982.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi (ö. 275/889). Sünen (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1988.
- Engeloğlu, Hafsa Nur vd. *Aile Hukuku ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: İlke Eğitim ve Kültür Vakfı, 2020.
- Erdem, Burcu Kaya. "Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının 'Avatar' Filmi Bağlamında İncelenmesi", *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1/2012.
- Eralp, Anıl - Gökmen, Şahika. "Ortalama Evlilik Yaşının Yükselmesini Etkileyen Faktörler ve Cinsiyete Göre Farklılıklar", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7/2, (2020), 395-412.
- Has, Şükrü Selim. Nişanın Bozulmasının Hukukî ve Dini/Ahlakî Neticeleri. İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında bir Mukayese. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 30. 2006/1.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. çev. Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yay., 2014.
- Göle, Nilüfer. *Melez Desenler İslam ve modernlik Üzerine*. İstanbul: Metis Yay., 2011.
- Güneş, Ahmet. İslam Hukuku Açısından Nişanlanma. *Dini Araştırmalar*. 10/29. Eylül-Aralık 2007.
- Güler Deniz- Ulutak, Nazım. "Aile kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile", *Kurgu Dergisi*, 11/1992.
- İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni (ö. 273/887). *es-Sünen* (nşr. M. Mustafâ el-A'zamî), Riyad 1403/1983.
- İbrahim el-Halebî. Mülteka'l- ebhur. thk. Vehbi Süleyman el-Elbânî. Beyrut: 1989.
- İlhan, Sare- Işık, Terzi Şerife. "Evliliğin İlk Yıllarında Evlilik Yaşamı Deneyimi ve Evliliğe İlişkin Algılar: Sorunlar, Zorluklar ve İhtiyaçlar", *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7/4, (2019), 1430-1442. İstanbul Beyin Hastanesi (NPIstanbul), "Aileler Üniversitede" (25.06.2021) <https://npistanbul.com/aile-universitesi/aile-nedir>
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedaiu's-sanâi*. Lübnan: Daru'l-Kütüb-i İlmîyye, 1997.
- Kadri Paşa, Muhammed. *el-Ahkam eş-şer'iyye fi'l-ahval eş-şahsiyye*. Kahire, Daru's-Selam, 2009.
- Koçak, Muhsin-Dalgın Nihat-Şahin Osman. *İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2020.
- Köse, Saffet. İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 2. 2003.
- Meder, Mehmet - Çiçek, Zuhâl. "Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Boşanma Deneyimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma". *Uluslararası Katılımlı VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sıfırlar Bildiri Kitabı II* ed. Muammer Tuna. Ankara: ASBÜ, 2019.
- Meriç, Nevin. *Fetva Sorularında Değişen Kadın Yaşamı*. İstanbul: Elest Yay., 2004.

- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. el-Câmi'u's-şâhih. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.
- Öz, Nedim. "Modern-Seküler Süreçte Ailenin Çözülmesi", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/11, (2, 2019), 9.
- Pekcan, Ali. *İslâm Hukukunda Gaye Problemi: Zarûriyyât-Hâciyyât-Tabsîniyyât*, İstanbul: Ek Kitap Yayınları, 2021.
- Üçler, Gülbahar- Kızılkaya, Oktay. Kadın İstihdamının Boşanma ve Doğurganlık Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bölgesel Panel Veri Analizi, *Akademik Sosyal Analizler Dergisi*, 2/2, (Haziran 2014), 28-43.
- Sağlam, Halil İbrahim. *Bir Değer ve Eğitim Merkezi Olarak Aile*. Ankara: Pegem Akademi, 2017.
- Şahin, Meryem - Gültekin, Mücahit. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın ve Aile* (İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç, Türkiye). İstanbul: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi (SEKAM), 2014.
- Şen, Yusuf. "İslam Hukukunda Arabuluculuk". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2, (2012). 11/22, 110-111.
- Şentürk, Murat. "Türkiye Kentleşme Deneyimi ve Aile: Evde Yaşanan Deneyimler". *Toplumsal Değişim Sempozyumu* ed. Berkehan Kıran, İnsan ve Medeniyet Hareketi Yayınları. 2016.
- Şentürk, Ünal. "Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler". *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi* 14, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, (2008), 7-31.
- Şirbinî, Hatip. *Muğni'l Muhtâc*. çeviri: Soner Duman. İstanbul, 2009.
- Tarhan, Nevzat. *Aile Okulu*. İstanbul: Timaş Yay., 2015.
- Tarhan, Nevzat. *Son Sağmak Aile*. İstanbul: Nesil Yay., 2015.
- Tekin, Mustafa. "Sekülerleşme Bağlamında Aile ve Kadın". *Savrulan Dünyada Aile Sempozyumu (SEKAM)*. İstanbul: SEKAM Yay., (2012), 113-125.
- Tezcan, Mahmut. *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1997.
- Temel, Ali Rıza. *Mutlu Bir Yuva*. İstanbul: Harf Yayınları, 2013.
- Türkdoğan, Orhan. *Değişme – Kültür ve Sosyal Çözülme*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1998.
- Tirmizi, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) (ö. 279/892). el-Câmi'u's-şâhih (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire 1356/1937.
- Vatandaş, Celalettin. "SEKAM Araştırması Bağlamında Aile Yapısı ve Problemleri". *Savrulan Dünyada Aile Sempozyumu (SEKAM)*. İstanbul: SEKAM Yay., 2012.
- Uysal, Veysel. *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yay., 2006.
- Yaman, Ahmet. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: İFAV Yay., 2015.
- Yapıcı, Asım. *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*. İstanbul: Çamlıca Yay., 2006.
- Yörükoğlu, Atalay. *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay. 1984..